

Flykten som formade min morfars liv

Den 16 april år 1944 gjorde Bernhard Thomsson en flykt, vilken kom att prägla hans resa genom livet. Tillsammans med hans närmaste på en båt med endast ett segel och två åror genomförde han en resa från Ormsö, västra Estland, till Hangö, södra Finland. Det slutliga målet var att komma till fredens land, Sverige. Frågan är: varför?

- Vi flydde för våra liv, säger Bernhard.

Framför mig sitter idag 86 år gamla Bernhard. Då flykten vidtog var han endast en pojke på sexton år, men trots att man idag ser ett antal gråa hår, säger han sig minnas flykten som om den ägde rum igår. Vi befinner oss i hans matsal, sittandes i varsin av dåtidens aningen finare fåtöljer. Till höger om oss hörs eldkabinens flitiga smattrande. Bernhard bär en fin vit skjorta tillsammans med de klassiska svarta kostymbyxorna och sitter lugnt med benen i kors. Han har ett leende på läpparna och en form av inre lycka utstrålar. Detta kan förklaras genom att Bernhard blev, trots sin flykt, en lyckligt lottad man med både hus, fru, barn och barnbarn.

Idag är Bernhard en livsnjutande pensionär, boende i en mindre by, som helst tillbringar kvällarna framför TV:n. Att denna välförsedda man tillhörde de som fick lämna allt utom familjen är något som inte ens den listigaste kan tro.

- Vi var två familjer i båten. Min egen familj med mina föräldrar och nio syskon, och familjen Michelin. Med tanke på omständigheterna är det ett mirakel att vi överlevde, inleder Bernhard.

Det tidigare leendet har nu ersatts med en sorgsen min. Det märks således tydligt att flykten är något som Bernhard inte självmant väljer att ta upp.

Orsaken till familjernas flykt var p.g.a. familjernas oerhörda rädsla gentemot att Ryssland åter skulle ta makten över Ormsö. Bernhard berättar med en skarp röst att Ryssland först hade makten över Ormsö, fram till år 1941. Därefter tog Tyskland makten.

- Det starkaste minnet jag har från ryssarnas tid är flygalarmet, som gick varje kväll.

Hans innebörd är, med andra ord, att under den ryska tiden skedde det ett blodbad av estlandssvenskar. Man såg därigenom Tyskland som befriarna från detta närmare bestämda helvete.

Plötsligt uppstår ett glatt skratt från Bernhard. Från att ha berättat om döden och nu ett skratt, vad händer?

- Min moder brukade säga att jag flög upp minst en meter ur sängen under bombattackerna på Ormsö, säger han tillsammans med brett leende och glänsande ögon. Trots tidens sorgsna minnen kan han således ändå finna en lycka från tiden.

Ryskt bombplan Iljushin 11 (wikipedia)

Bernhard Thomsson

För en djupare inblick:

Familjen Thomsson och Michelin var endast två av de estlandssvenska familjer som flydde från Estland, genom Finland, till Sverige. Enligt Göte Brunberg (2009) lämnade totalt närmare 8000 av tidens 9000 estlandssvenskar Estland under andra världskriget. Majoriteten av dessa bodde på de s.k. svensköarna. Till dessa hör bl.a. Ormsö, vilken ligger endast någon mil sydväst om Estlands huvudstad Tallin.

På Ormsö var Bernhard, liksom övriga familjemedlemmar, fiskare. De levde på en mindre gård vid stranden. Under tiden då flykten skulle vidta var stranden, kusten och havet konstant övervakade av tyska vakter. Ingen hade tillåtelse att lämna ön och tillika fick ingen äga någon båt. Familjerna Thomsson och Michelin hade därför kommit över en tidigare rysk skadad båt och gömt den.

Kvällen då flykten skulle ske kändes som evig, enligt Bernhard. Sorgligt nog var detta likaså den sista gången som familjen Thomsson fick se deras gård och dess vänner, då de lämnade allt. Bernhards blick är nu helt förstelnad mot mig. - Rädsla fanns hos oss alla. Vi hade döden i vitögat, säger han ledsamt.

Trots omständigheterna lyckades familjerna att komma förbi vakterna. Bernhard berättar om att han under hela resan fick ösa båten, då den släppte in enorma mängder vatten. Samtidigt darrade hans sysstrar. De kunde nästintill inte hålla sig ifrån att gråta av rädsla.

Efter två dygn till havs kom de till Hangö, Finland. Här placerades de i en kabin, men det rädde ännu inte den minsta trygghet. Enligt Bernhard var Hangö det mest skrämmande under flykten.

Bombattackerna på kvällen gjorde himmelen lika ljus som när solen skiner som skarpast på dagen, säger han sorgset. Han lägger samtidigt huvudet på sned för att fästa blicken mot den smattrande elkabinen.

Inte heller nog med terrorn. Den finska armén ville behålla Bernhard som soldat, vilket hindrade familjerna från att komma vidare till Sverige. De släpptes dock, efter en dryg vecka, vidare.

En doft av nybryggt kaffe stormar nu in i rummet från köket. Klockan är på minuten 15.00, den svenska fikatiden. Bernhard kastar en glimt på klockan på vänsterarmen och tittar sedan bort mot köket. Punktlighet är utan tvekan något som har präglat denna man.

- Fikat är klart, ropar dottern Anette med den rara papparösten från köket.

Bernhard skiner genast upp. Det syns tydligt att han egentligen direkt vill avbryta intervjun för att rusa iväg till fikat, men något hindrar honom. Han lutar sig lugnt tillbaka i fätöljen och fortsätter sin berättelse.

- Väl i Sverige kändes det som att man var hemma, men i ett nytt hem. Sverige var som Ormsö, endast något modernare. Familjerna kom till Sverige, Stockholm, med ytterligare en båt. Här skildes däremot deras vägar. Familjen Thomsson blev utplacerad i Småland och Michelin i Östergötland. Bernhard berättar också att kontakten med familjen Michelin tråkigt nog då tonades av.

Ovan: Bernhard som sjöman i Sverige.

Till vänster: Här visas de estlandssvenska öarna. Ormsö ligger direkt till höger om Dagö. Vid den Finska viken syns likaså Hangö.

I Småland hyrde familjen Thomsson en mindre gård för att livnära sig som bönder. Hösten kom samtidigt som kriget fortsatte. Däremot eftersom Sverige var neutralt i kriget hade familjen självfallet en större trygghet i Sverige. Bernhard kände sig dock, till en början, inte välkommen till Sverige. Folk såg honom inte som svensk, trots att han etniskt sett var helt svensk.

Nu träder åter Bernhards leende på läpparna fram och han bjuder på ett till glatt skritt.

- Egentligen skulle jag i denna veva börjat skolan, men jag skolkade.

Detta var dock inte endast med anledning av lathet, utan han såg sig själv inte välkommen till skolan. Klasskamrater såg ner på honom. De såg Bernhard som en utlänning, likväl som en krigsförrädare. Det tog därför, sorgligt nog, en längre tid till Bernhard faktiskt fick några riktiga vänner.

Efter en tid trädde ändå lyckan fram hos Bernhard.

Hans liv började blomstra, likt en blomma. Familjen fick

svenskt medborgarskap och Bernhard blev accepterad om inte varmt välkommen in i samhället. Vännerna började likaså växa liknande löven på ett träd och han fann sin livs kärlek. Han kom därför att älska sitt nya hem, Sverige.

Att tilläggas är dock att Bernhard åkte tillbaka till Ormsö i början av 1990-talet, då Estland åter blivit självständigt. Han berättar sorgset att en tystnad rådde på ön.

- Inget var sig likt. Ryssen hade rivit vår gård, allt!

En knarr uppstår precis därefter och dörren in till matsalen öppnas sakta. Barnbarnet Wilhelm träder in i rummet tillsammans med en kopp kaffe i högerhanden. Trots att pojken endast är femton år och den höga ålderskillnaden mellan Bernhard och Wilhelm ser man tydliga likheter mellan dem.

- Fikat morfar! Kaffet kallnar, säger Wilhelm med hög röst.

Han placerar sedan kaffekoppen på ett litet rödfärgat bord mitt framför Bernhard, som får ett brett leende.

- Tack, svarar Bernhard med en nästintill underligt trevlig röst tillsammans med en glimt i ögat.

Wilhelm lämnar glatt rummet och Bernhard lutar sig åter tillbaka. Han tar därefter upp kaffekoppen för att sakta ta en slurk av det varma kaffet. Han utstrålar inget annat än belåtenhet.

Återigen, det är svårt att tänka sig att Bernhard inte hade suttit här med sin kära kaffekopp i handen om det inte vore för hans flykt. Den formade hans liv, positivt såsom negativt. På Ormsö var Bernhards planer att bli fiskare och åka till havs. I Sverige fann han nya möjligheter, nya luckor öppnades. Han blev ekonom och senare en bryggerichef, något som han själv erkänner aldrig skulle skett om han bott kvar på Ormsö.

- Man kan lyckas väl utan skolan, säger Bernhard endast hånande och ytterst kaxigt.

Denna mannen är utan tvekan stolt över vad han har åstadkommit. Nu träder likaså det där lyckliga leendet som Bernhard hade från början åter fram på läpparna. Han kikar på klockan och reser sig hastigt upp.

- Nu får du faktiskt låta mig gå. Jag vill se nyheterna, säger han bedjande.

Därefter stormar han ut ur rummet med kaffekoppen dansande i vänsterhanden. Kvar blir endast en tystnad. Inte ens eldkabinens smattrande hörs längre, då elden slocknat.

Det kan konstateras att terrorn lett Bernhard till Sverige och vidare hit idag. Flykten gav honom en ljus framtid. I Sverige fick han ett nytt, älskvärt hem. Han fann sin livs kärlek och fick likaså den klassiska svenska drömmen med familj, bil och hus. Däremot, vem kan veta vart hans resa hade lett honom om han valt att avstå från flykten?

Rasmus Bergström skrev om sin morfar Bernhard Thomsson